

Het economisch effect van een benoeming tot UNESCO-Werelderfgoedlocatie

Een quick scan uitgevoerd door UNESCO Centrum Nederland
in opdracht van het ministerie van LNV, Directie Noord

Maart 2005

Het economisch effect van een benoeming tot UNESCO-Werelderfgoedlocatie

Onderzoeksvraag

Op de tiende trilaterale Waddenzeeconferentie tussen Nederland, Duitsland en Denemarken te Schiermonnikoog in november 2005 zal de eventuele voordracht van het natte gedeelte van de Waddenzee voor plaatsing op de UNESCO-Werelderfgoedlijst op de agenda staan.

Voor een voordracht wordt draagvlak onder de lokale bevolking van de aangrenzende gebieden – in het bijzonder van de Waddeneilanden – noodzakelijk genoemd. De consultatierondes op de Nederlandse Waddeneilanden en in de kustgemeenten worden gecoördineerd door het ministerie van LNV, Directie Noord. Stafleden van UNESCO Centrum Nederland en, minder frequent, de Nationale UNESCO Commissie hebben daaraan meegewerkt.

Een deel van de ondernemers, bestuurders en inwoners is bezorgd over de mogelijke gevolgen van plaatsing op de lijst. Gevreesd wordt voor een ‘bevrozing’ van de situatie, die ondernemen en ontwikkelen zou bemoeilijken of onmogelijk maken.

Kwalitatieve argumenten vóór plaatsing alsmede positieve ervaringen zoals aangegeven door ‘ervaringsdeskundigen’ uit de Beemster blijken het wantrouwen nog niet te hebben kunnen wegnemen¹. Er is behoefte aan cijfers over eventuele voordelen voor de lokale en regionale economie van een benoeming tot Werelderfgoedlocatie.

Zichzelf bewust van het gevaar van simplificatie van het onderwerp, van wetenschappelijk ongewenste sturing van de onderzoeksrichting en van een verenging van de argumentatie tot een cijferspel, heeft het ministerie van LNV toch gemeend te laten onderzoeken welke gegevens over de gevolgen van plaatsing op de UNESCO-Werelderfgoedlijst bekend zijn.

Aan UNESCO Centrum Nederland (UCN) werd, als officieel UNESCO-documentatiecentrum in ons land, de opdracht verleend op zo kort mogelijke termijn een zogenoemde quick scan te verrichten, inhoudende een eerste terreinverkenning, naar eventueel voorhanden zijnde cijfers en andere relevante gegevens.

¹ Deze discussie werd overigens reeds eerder gevoerd, ook zonder het Werelderfgoedaspect. Met de Waddenprovincies en -gemeenten ontwikkelde het ministerie van Economische Zaken in 2004 het duurzaam sociaal-economisch ontwikkelingsperspectief (SEOW) “Wad Anders... naar aanleiding van pkb-discussies in het verleden bij provincies, gemeenten en bedrijfsleven, waarbij de indruk was ontstaan dat in het Waddengebied vrijwel niets meer mag en kan.” (www.waddenzee.nl/dutch/SEOW/SEOW/htm).

Verricht werk

Binnen de beperkte beschikbare onderzoekstijd voor deze opdracht is door diverse UCN-stafleden (inclusief een informatiespecialist) bronnenonderzoek en toegespitst literatuuronderzoek verricht binnen het bestand aan boeken, vakbladen en statistisch materiaal van het eigen documentatiecentrum, in via het internet toegankelijke bronnen zoals de centrale UNESCO-bibliotheek van het hoofdkantoor te Parijs, (inter)nationale organisaties voor toerisme, ministeries, gespecialiseerde VN-organisaties en diverse wetenschappelijke instituten waaronder universiteiten, alsmede diverse van de 788 thans op de Werelderfgoedlijst staande ‘sites’. Tevens zijn er persoonlijke, telefonische of e-mailcontacten geweest met met diverse specialisten van deze instellingen.

De nadruk lag in dit onderzoek op natuurgebieden, maar ook andere soorten sites (monumenten en cultuurlandschappen) zijn onderzocht. Gepoogd is ook om vergelijkbaar natuurlijk erfgoed in de ons omringende landen in dit onderzoek te betrekken. Daarbij bleek de presentatie van gegevens vergelijking aanzienlijk te bemoeilijken.

Eerste bevindingen

De eerste bevinding is dat een onderzoek naar de specifieke vraag “Wat gebeurt er in economisch opzicht met een site of het gebied waarin deze ligt nadat de site is geplaatst is op de Werelderfgoedlijst?” zelden is verricht.²

De in onze ogen meest voor de hand liggende instituten blijken geen van allen aan Werelderfgoed gerelateerde studies uit te voeren die een lange-termijnvergelijking beogen. Dit zijn het UNESCO-Werelderfgoedcentrum, de overkoepelende sector Cultuur van de UNESCO (beide te Parijs), het UNESCO Institute for Statistics (UIS te Montreal, Canada), de bij het Werelderfgoed betrokken VN-organisaties IUCN, ICOMOS en ICCROM, en de World Tourism Organization (WTO).³

Daarnaast zijn zowel het beheer als de monitoring van sites verdeeld over diverse instellingen, overheidsdiensten en eigendoms- of beheersconstructies, terwijl er ook aan de onderzoekskant zeer gevarieerde invalshoeken zijn: van toerisme, economie, natuurbeheer, ruimtelijke ordening en biologie tot cultuurstudies. Gefragmenteerde gegevens en analyses dus.

Het is de kunst van onderzoek is om uit fragmenten één geheel te maken. Maar waar het meest essentiële – namelijk een (economische) momentopname van afzonderlijke sites vóór plaatsing op de lijst – ontbreekt, valt de basis onder de vergelijking weg.

Op deze plaats moet worden gesteld dat het bij voorbaat al niet de bedoeling was dat deze terreinverkenning (het merendeel van alle) 788 sites op mogelijk aanwezige gegevens vóór plaatsing te onderzoeken. Dit werk plus de analytische follow-up daarvan in diverse stadia na plaatsing zal zelfs een promotieonderzoek ver te boven gaan.

² Een gunstige uitzondering vormen enkele artikelen in gespecialiseerde tijdschriften als het *Journal of sustainable tourism* en *Current issues in tourism*, ons aangereikt door drs. Bart J.M. van der Aa, die naar verwachting op 26 mei 2005 te Groningen zal promoveren op een studie naar het beleid omtrent de plaatsingen op de Werelderfgoedlijst. Zijn studie valt buiten de nu beschikbare literatuur; enkele van zijn bevindingen konden na persoonlijke consultatie wel worden overgenomen.

³ Volgens opgave van het UNESCO Institute of Statistics zal het UNESCO-Werelderfgoedcentrum in de nabije toekomst deze gegevens wél gaan verzamelen.

Vooruitlopend op onze aanbevelingen is te stellen dat de beste aanpak van onze onderzoeksvraag voor de toekomst is om een representatieve selectie van alle monumenten die thans op de door elk afzonderlijk land opgestelde Voorlopige Lijst ('shortlist') aan een dergelijke economische momentopname of nulmeting te onderwerpen en deze monumenten in de tijd na plaatsing in dit opzicht te blijven volgen.

Voortschrijdend inzicht

Vooralsnog rijst uit de verspreide gegevens, ontleend aan bovengenoemde bronnen bij verschillende – soms tegenstrijdige – stakeholders, het volgende beeld op.

Overwegend wordt gesteld, zonder onderbouwing maar waarschijnlijk op grond van eigen ervaring, dat plaatsing op de UNESCO-Werelderfgoedlijst in economische zin gunstig is voor een site, vooral door het toenemende toerisme. Een in dit verband karakteristiek citaat:

“The site receives national and international recognition, and is likely to attract tourists to the area. This has positive implications for job creation and economic growth for both the area and its people. [...] The local community and fellow South Africans have the responsibility of taking initiatives to protect and preserve the World Heritage Site for future generations as well as economic benefits.”
(www.rhinolion.co.za/whs.html, over het Rhino and Lionreservaat bij Johannesburg, Zuid-Afrika).

Economische ontwikkeling gerelateerd aan een Werelderfgoedsite kan natuurlijk ook welbewust worden aangestuurd, zoals een driejarenplan voor Cornwall aangeeft (*Tourism Strategy for Cornwall, 2001-2003*). Daar wordt duidelijk als marketingdoelstelling benoemd: *“to develop a distinctive Cornwall brand identified with quality and value for money”*. Als economische doelen worden onder andere genoemd toename van toerisme in alle seizoenen, verbetering van de infrastructuur, vermindering van mogelijke schade door toerisme, toename van overnachtingsmogelijkheden en meer media-aandacht voor goed-nieuwstoerisme. Uitstraling naar andere sectoren, zoals kunsten, media en cultuurindustrie wordt tevens vermeld.⁴

Plaatsing op de lijst is volgens sommige auteurs geen garantie voor economische ontwikkeling, omdat huns inziens veel afhangt van de inzet en marketingvaardigheid van de sitebeheerders: *“To reap the potential benefits of being a World Heritage Site, a site needs to already have a high level of capacity; if the site does not, it not only does not get the benefits, particularly from tourism, but the site’s failings are highlighted in the world – and few managers, or governments, are keen on this. If the real natural heritage of the world is to be maintained at key sites, these attitudes must change. [...] Many World Heritage Sites have as yet unexploited commercial potential, particularly in tourism, but also in many other areas that should be able to significantly reduce their dependence on grants. However many sites need help with developing business skills to allow them to identify and exploit these opportunities”*.⁵

⁴ *Heritage and Culture Strategy*, www.cornwall.gov.uk/Environment/hcsplan/tourism.htm.

⁵ Martin Hollands, Fauna & Flora International, Cambridge (VK), ‘Securing sustainable financing for World Heritage Cities’, workshop tijdens het 5e World Parks Congress *Sustainable Finance Stream*, september 2003, Durban, Zuid-Afrika).

Ook een persoonlijk contact met een stafid van het UNESCO-Werelderfgoedcentrum had dezelfde strekking: *“There is no automatic benefit as soon as a site is inscribed on the list, but of course the positive effects can come with awareness raised about the site, leading to tourism development, and similar”*.⁶

Dichter bij huis is bij de Nederlandse Werelderfgoedlocaties het verschil in marketingvaardigheid of wellicht marketingdoelstelling op te merken. Er bestaan verschillen tussen bijvoorbeeld het Woudagemaal te Lemmer enerzijds en de Beemster en het voormalige eiland Schokland anderzijds, waarbij vooral de Beemster opvalt door zijn publiek-private ondersteuning en enthousiasme, terwijl eerstgenoemde site iets minder naar buiten treedt.

Bovendien is ook zonder plaats op de lijst de economische opleving van een historische locatie mogelijk, zoals het voorbeeld van de Japanse stad Nagahama laat zien. Deze stad, die na de bouw van een kasteel in de 16^e eeuw een bloeiend handelscentrum werd, raakte in de jaren '80 van de vorige eeuw in het slop. Met publiek-private investering werd deze trend omgebogen, handel en ambachten waaronder glasblazerij werden geïntroduceerd, evenals festivals en andere activiteiten. Deze vitale uitstraling heeft inmiddels tot nieuwe plannen en investeringen geleid, waaronder nieuwe musea.⁷

Ten slotte: gegeneerde economische ontwikkeling hoeft niet per definitie ten goede te komen aan de desbetreffende site: *“In most cases, areas benefitting by the presence of the heritage do not correspond with the areas that are bearing the costs that this use implies”*.⁸

Cijferwerk

Wie zich vervolgens verdiept in het cijfermatig onderzoek naar UNESCO-Werelderfgoed vliegen de voorbehouden om de oren: *“Historically, the field of cultural policy research has been plagued with the widespread distribution of data collected and manipulated with the self-interest of the collecting agency in mind”*⁹ Eerder al had dezelfde auteur, die verbonden is aan het MIT, in zijn keynote paper gewezen op het verschil tussen gegevens en statistieken: *“But statistics and data are not the same. Statistics are measures that are created by human beings: they are calculated from raw data by people who are wishing to detect patterns in those data”*.¹⁰

Ook vroeger onderzoek naar de mogelijkheden van cijfermatig onderzoek op cultureel gebied, in 1985 voor de UNESCO verricht door Xavier Dupuis, wijst op beperkingen: een kostenbatenanalyse vereist een scherpe afbakening in de tijd en in de grenzen van het te onderzoeken project: *“The fact is that the implications of projects in practically every case concern far larger areas and populations than those under the direct responsibility of the authorities concerned”*.¹¹

⁶ Vesna Vujicic in e-mailcorrespondentie op 3 maart 2005.

⁷ UNESCO World Culture Report 2000, p. 133.

⁸ Antonio Paolo Russo, 'Cultural assets: cultural cities, historic and religious buildings, archeological sites', personal homepage, Erasmus Universiteit Rotterdam, www.few.eur.nl/few/people/russo/documents/cultural_assets.htm.

⁹ J. Mark Schuster, 'Informing Cultural Policy – Data, Statistics and Meaning' in: *Proceedings of the International Symposium on Culture Statistics*, Montreal, 21/23 oktober 2002, p. 57. UIS, 2003.

¹⁰ Ibid., p. 42.

¹¹ Xavier Dupuis, *Applications and limitations of cost-benefit analysis as applied to cultural development*, UNESCO, Division of Cultural Development and Artistic Creation – Reports and Studies, p. 8, 1985.

Bovendien is – bijna per definitie – een groot deel van de waarde van het project niet of moeilijk kwantificeerbaar. Hij spreekt in dit verband van een “*chronic eclipse of the qualitative dimension to the sole advantage of the quantitative dimension*”.¹²

Vervolgens vraagt hij zich af, of een ‘impact study’ de voorkeur verdient: een studie naar de directe en indirecte economische inbreng binnen een bepaalde tijd, met weglating van de kosten. Dit geeft een helder, maar met opzet gesimplificeerd beeld. Door te zoeken naar het multiplier-effect van elke investering kan bovendien het economische ontwikkelingsproces in kaart worden gebracht. Maar ook hier dienen effecten op economisch terrein te worden aangevuld met die op sociaal-cultureel gebied, terwijl die juist moeilijker kwantificeerbaar zijn.

Terugkijkend op deze methode, die enkele decennia in zwang was, stellen de Nederlandse onderzoekers Klamer en Zuidhof in 1999 dat de nadelen ervan toch te zwaarwegend zijn: “[...] *Important qualitative criteria are left out altogether. Critics point out, moreover, that the studies tend to overestimate the economic impact, since they usually leave out the negative effects of cultural projects (traffic congestion, the loss of economic value due to regulation) and, more importantly, they misstate the multiplier effect. As to the latter critique, impact studies tell how much income a dollar invested in a cultural project generates, but they fail to mention that that dollar has to be withdrawn from circulation first. Most likely, taxpayers had to pay up, and so do not have that dollar to spend. This points to a negative multiplier effect, which may offset the positive multiplier effect that the impact study shows. Moreover, there may be alternative uses of that dollar (such as for schools) that may have larger multipliers and hence generate more income.*”¹³

En, om dit voorbehoud, een opmerking over de uitdagingen die culturele projecten stellen aan de statistieken van Andrés Roemer en Alfonso Castellanos (Mexico) in het eerdergenoemde verslag van het International Symposium on Statistics van 2002. Drie fundamentele uitdagingen zijn er voor statistiek en culturele indicatoren:

1. Het vinden van een systeem van indicatoren dat recht doet aan de complexiteit en diversiteit van culturele thema's;
2. Het opbouwen van vertrouwen: “*Statistic information and transparency are needed for generating confidence. On the other hand, confidence and social capital are necessary for generating statistics of good quality*”;
3. Het op de juiste wijze meten: “*Some of the difficulties with indicators emerge not because of the lack of data, but because of the lack of an adequate conceptual framework*”.¹⁴

¹² Ibid. p. 13.

¹³ A. Klamer en P.W. Zuidhof, “The values of cultural heritage”, in: *Economics and Heritage Conservation*, Getty Conservation Institute, Los Angeles, 1999, pp. 33-34).

¹⁴ *Proceedings of the International Symposium on Culture Statistics*, Montreal, 21/23 oktober 2002, p. 227-228. UIS, 2003.

Minder cijfermatige bevindingen

Indien ons onderzoek vraagtekens oplevert over de indicatoren, welke andere data kunnen dan een indruk geven van het effect van plaatsing op de UNESCO-Werelderfgoedlijst?

Een antwoord wordt gegeven op de website van de World Conservation Union IUCN, de belangrijkste partner van de UNESCO op het gebied van natuurlijke Werelderfgoed-locaties. Onder de kop “World Heritage – is it working?” vertelt senior-adviseur James Thorsell over de inspanningen van de IUCN. Met steun van Werelderfgoedcentrum is bij het United Nations Fund 40 miljoen dollar verworven voor Werelderfgoedsites die een hoge biodiversiteit kennen. IUCN oefent diplomatieke druk uit op regeringen om bedreigende maatregelen ongedaan te maken. Zo kwam Ecuador ertoe, de onmiddellijke omgeving van de Galapagoseilanden in tact te laten. In totaal zijn door inbreng van IUCN sinds 1992 vijfenzeventig natuurgebieden er significant vooruitgegaan in beheer en bescherming, aldus Thorsell.

Bovendien hielp de Werelderfgoedstatus om 30 miljoen dollar te vinden voor assistentie in natuurparken, uitbreiding van gebieden, en de realisering van diverse managementplannen.

Een dertigtal voorbeelden van verbeteringen en ontwikkelingen tussen 1992 en 2000 bevat punten als: uitbreiding van het Central Eastern Rainforest (Australië) met 35 procent; vermindering van vervuiling door landbouw in het Srebarna Wetland (Bulgarije); Japane steun van 1 miljoen dollar voor Tubbataha (Filippijnen); sluiting van een illegale weg door het Iguazu Reservaat (Argentinië/Brazilië); 3 miljoen dollar projectsteun voor de Victoria Falls (Zambia/Zimbabwe); stop van overmatige houtkap op Mount Athos (Griekenland); stop van een nieuwe zoutmijn in El Vizcaino (Mexico).¹⁵

Enige kwantificering is te vinden in een notitie over het gebied met rotstekeningen in Tanum, Zweden, dat in 1994 werd toegelaten. Wegens deze plaatsing werd in 1998 een nieuw museum gebouwd, waarna in 2000 ongeveer 100.000 mensen de site bezochten (reeds vóór deze ontwikkeling was geconstateerd, dat luchtverontreiniging schade aan de site toebracht. Een EU-studieproject werd vervolgens uitgevoerd om een bescherming van de site te ontwikkelen).

In Europees verband wordt sinds 1991 een transnationale database over toerisme bijgehouden onder de naam ATLAS: European Association for Tourism and Leisure Education. In dit verband is de ontwikkeling van toerisme in Europa in kaart gebracht, met als conclusie dat tussen 1970 en 1991 het aantal bezoekers van Werelderfgoedlocaties met 100 procent is gestegen.¹⁶

Onmeetbaar, niet wegens een kwalitatief karakter maar vanwege de onmogelijkheid een en ander te registreren, is de stroom publicaties, reportages en andere media-aandacht die internationaal op gang is gekomen sinds de start van het Werelderfgoedprogramma in 1972. Naast de honderden missierapporten en andere publicaties van het UNESCO-Werelderfgoedcentrum, de sector Cultuur van de UNESCO en de uitgaven van de UNESCO-uitgeverij in het algemeen worden ontelbare rapporten en documenten op talloze websites genoemd.¹⁷

¹⁵ www.iucn.org/themes/wcpa/wheritage/monitoring/successtories.htm.

¹⁶ Elin Dahlin, Norwegian Institute for Air Research, in: EC Advanced Study Course Cultural Heritage Protection in a Sustainable Society, 2003, p.4.

¹⁷ Bijvoorbeeld: www.enhancingheritage.net/docs_public.asp.

De decennialange ervaring van UNESCO Centrum Nederland (UCN) leert dat van alle vermeldingen van de UNESCO in de Nederlandse media steeds het overgrote deel het thema Werelderfgoed betreft. Daarnaast vermeldt de toeristische sector in alle landen stelselmatig bij sites de eventuele plaats op deze lijst. Het is weliswaar onmeetbaar, maar het kan niet anders of deze massale publiciteit heeft op deze monumenten en natuurgebieden in dat opzicht een waardeverhogende invloed.

Ten slotte is ook het netwerkvoordeel van een plaats op de lijst onkwantificeerbaar: een plaats op de lijst houdt voor de vertegenwoordigers ervan een plaats aan tafel in de wereldgemeenschap in, hetzij via post en e-mail, hetzij via congressen en persoonlijke uitwisseling. En behalve op de website van het Werelderfgoedcentrum is ook elders op het internet de desbetreffende site met één druk op de knop te vinden. De site staat op de kaart, letterlijk en figuurlijk.

Toerisme

*“Tourism is the world’s largest industry, with an annual revenue of almost \$ 500 billion. And it is growing fast, with airline arrivals expected to double by 2010”.*¹⁸ Voor 83 procent van alle landen is toerisme een van de topvijf inkomstenbronnen voor vreemde valuta. In de tien nieuwe landen van de Europese Unie (2004) zal toerisme naar verwachting 3 miljoen nieuwe banen creëren.

Het voert te ver op deze plaats een uitputtend overzicht te verwachten van alle cijfers en ontwikkelingen in de toeristische sector. Verplaatsingen en financiën die voortvloeien uit toerisme behoren tot de best gedocumenteerde economische verschijnselen. Alleen: zij bieden geen antwoord op onze onderzoeksvraag.

Tallose rapporten en congressen worden jaarlijks aan dit thema gewijd. De World Tourism Organization (WTO) geeft jaarlijks een uitputtend overzicht van alle verplaatsingen, vanuit vele invalshoeken geanalyseerd. De UNESCO publiceerde in haar World Culture Report een pagina’s lange lijst van de meest bezochte natuurgebieden en (separaat) culturele monumenten in elk land, en gaf tevens de groei en de waarde van het toerisme in alle landen aan.¹⁹

Aan duurzaam toerisme besteden de UNESCO, andere VN-organisaties en tallose andere nationale en internationale organisaties grote aandacht, daar de belasting die toerisme voor een site inhoudt, funest is voor het voortbestaan ervan. Bekend is de ‘classic community tourism cycle’, die na de aanvankelijke ontdekking en eerste investeringen door de plaatselijke bevolking waarvan de revenuen ook aan hen toekomen, via groeiende bebouwing met in toenemende mate ‘vreemd’ geld, kan uitlopen op een complete overname door belangen van buiten de gemeenschap en een totale verslechtering van de omgeving.²⁰

Samen met de United Nations Foundation UNF en het VN Milieuprogramma UNEP ontwikkelde de UNESCO een project om verbetering te brengen in het management en in de aanpak van het toerisme in een zestal natuurgebieden in ontwikkelingslanden, getiteld ‘Linking Biodiversity Conservation and Sustainable Tourism at World Heritage Sites’.

¹⁸ In: *People and Ecotourism*, www.peopleandplanet.net/doc.php?id=1110.

¹⁹ (UNESCO 2000, tabellen 10, 11 en 18).

²⁰ ‘Tourism: impacts and problems’, in: *Managing tourism at World Heritage Sites. A practical manual for World Heritage Site managers*, UNESCO World heritage series no. 1, November 2002, p. 32.

Naast deze doelen stond ook het vinden van methoden om de ontwikkelingen in deze sites te meten en analyseren op het programma.²¹

Toerisme: Nederland en de Wadden

Volgens het Nederlands Bureau voor Toerisme & Congressen NBTC kwamen er in 2000 circa 210.000 mensen naar de Waddeneilanden en in 2003 circa 191.000.²² Bij het inzien van deze en andere gegevens over de Wadden komt onmiddellijk aan het licht dat onvoldoende onderscheid wordt gemaakt tussen bezoek aan de Waddeneilanden **omwille van de eilanden** of **om ‘het natte gedeelte’**, dat in feite het onderwerp van de consultaties en besprekingen is, en tevens de aanleiding voor dit onderzoek. Waar bijvoorbeeld in vele analyses de Duitse toerist de beste bezoeker van de eilanden is, is het niet te verwachten dat deze als doel had de ‘Waddensea wetlands’ zoals vermeld in de UNESCO-cijfers van meest bezochte sites in Nederland te doorwaden, ook al moet de aantrekkingskracht van wadlopen en watersport in dit gebied niet worden onderschat.

Bij een analyse van het toeristisch imago van de Nederlandse kust bij onze oosterburen, ontdekte LAGroup (Leisure and Arts Consulting, 2003) een merkwaardig fenomeen: weliswaar werden de Waddeneilanden direct geassocieerd met de noties ‘actief’ en ‘natuur’, maar Duitse niet-bezoekers konden minder dan bij andere kustgebieden onderscheidende kwaliteiten van de Waddenzee noemen: “Blijkbaar hebben de Duitse niet-bezoekers van de Waddeneilanden vrijwel geen beeld van de kwaliteiten van de eilanden. Wanneer de eilanden er in slagen zich beter te profileren bij de niet-bezoekers zullen de Waddeneilanden voor een grotere groep Duitse bezoekers een aantrekkelijke kustbestemming worden. Ditzelfde geldt voor de activiteiten die passend worden gevonden voor de Waddeneilanden”.²³

Waar elders in dit rapport werd geconstateerd dat bijna de helft van de Duitse bezoekers uit de lagere welstandklasse is, en waar uit diverse onderzoeken bekend is dat toeristen die interesse hebben in ecotoerisme en duurzaam toerisme overwegend van hogere, beter opgeleide klasse zijn (PeopleandPlanet.net), dan is te stellen dat het benadrukken van de Werelderfgoed-signatuur van de Waddenzee een extra toestroom van zowel Duits massatoerisme als Duits natuurhistorisch toerisme tot gevolg zal hebben.

²¹ Arthur Pedersen, consultant bij het Werelderfgoedcentrum, in: statement for the National Forum on Ecotourism, Mountains and Protected Area – Partners in Prosperity, Sofia, Bulgarije, 20 oktober 2002.

²² www.holland.com, Kerncijfers Toerisme en Recreatie Algemeen. Z.j.

²³ *Meer dan strand en zee. Het toeristisch imago van de Nederlandse kust bij Duitse bezoekers*, Amsterdam, 27 oktober 2003, p. 45 (samenvatting).

Voorlopige conclusie en aanbevelingen

Als voorlopige conclusie van dit onderzoek kan worden gesteld dat de methodologie voor het gebruik van indicatoren voor vergelijkend onderzoek onder het Werelderfgoed nog in de kinderschoenen staat. Cijfermatig kon geen onderbouwing worden gevonden voor de – op zichzelf te ondersteunen – opvatting dat plaatsing op de Werelderfgoedlijst economisch voordeel oplevert. Dat niet gemeten is / wordt, betekent echter niet dat er niets te meten is.

In dit kader zullen ervaringen van ‘ervaringsdeskundigen’ uit de gehele wereld van het UNESCO-Werelderfgoed van waarde zijn bij elke serieuze poging tot een juiste inschatting van de gevolgen van plaatsing van de Waddenzee op de Werelderfgoedlijst.

Dit gezegd hebbende, volgt hierna een herhaling van de belangrijkste onderzoeksresultaten die wél in de richting wijzen van een economisch effect van een benoeming tot Werelderfgoedlocatie:

- Overwegend wordt gesteld, zonder onderbouwing maar waarschijnlijk op grond van eigen ervaring, dat plaatsing op de UNESCO-Werelderfgoedlijst in economische zin gunstig is voor een site, vooral door het toenemende toerisme;
- In Europees verband is gebleken dat tussen 1970 en 1991 het aantal bezoekers van Werelderfgoedlocaties met 100 procent is gestegen.²⁴
- Het benadrukken van de Werelderfgoedssignatuur van de Waddenzee zal een extra toestroom van Duits massatoerisme en van Duits natuurhistorisch toerisme tot gevolg hebben.

Verder luidt onze aanbeveling om voor een juiste beeldvorming te concentreren op een kwalitatieve verwoording van de verwachte economische, culturele, sociale en strategische voordelen.

²⁴ Elin Dahlin, Norwegian Institute for Air Research, in: EC Advanced Study Course Cultural Heritage Protection in a Sustainable Society, 2003, p.4.